

LES PARRÒQUIES DE SELMA, L'ALBÀ, EL MONTMELL, RODONYÀ, MONTFERRI I SALOMÓ: ABANS, DURANT I DESPRÉS DE LA GUERRA

Josep Santesmases i Ollé

En el número anterior de *La Resclosa* vaig exposar quines varen ser, a la parròquia de Vila-rodona, les conseqüències de la revolució esclatada el juliol del 1936, arran de l'aixecament militar contra el govern de la república. També em vaig endinsar en els primers anys de la postguerra per veure la recuperació de la vida parroquial. L'estudi el vaig fer a partir de documentació generada per la pròpia Església. En aquest número intentaré fer més o menys el mateix amb altres parròquies que, de ple o parcialment, formen part de la conca del Gaià, situades dins dels límits de l'oest del bisbat de Barcelona, al qual pertangueren fins l'11 d'octubre de l'any 1957,¹ incloses en l'arxiprestat del Vendrell. Em refereixo a les parròquies de Sant Cristòfol de Selma, de Santa Maria de l'Albà, de Sant Miquel del Montmell, de Sant Joan de Rodonyà, de Sant Bartomeu de Montferri i de Santa Maria de Salomó. Selma, l'Albà, Rodonyà i Montferri pertanyen a la comarca de l'Alt Camp, el Montmell al Baix Penedès i Salomó al Tarragonès. He consultat documentació de l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), bàsicament els lligalls de cada parròquia, relacionats amb el bisbat. Per veure la situació de cada parròquia, en el període anterior a la república, he pres nota, també, de la informació continguda en el respectius elencs de 1921.²

¹ *Boletín Oficial del Obispado de Barcelona*. 1 d'octubre. Any 1957, núm. 10. La parròquia de Vila-rodona, estudiada l'any passat, era la més ponentina del bisbat.

² Informació de les parròquies del bisbat de Barcelona, que varen redactar els seus respectius rectors, contestant les preguntes publicades al *Boletín oficial eclesíastico del obispado de Barcelona*, núm. 1727, del 15.12.1920. El motiu era servir de base informativa a la visita pastoral que el bisbe Ramon Guillaumet i Coma pensava fer per les parròquies del bisbat. En total eren 100 preguntes dividides en 7 elencs o relacions temàtiques de preguntes. Les respostes al llarg qüestionari de l'elenc ens aporten el coneixement aprofundit de cada parròquia, la seva església i les actituds dels parroquians.

1. SANT CRISTÒFOL DE SELMA

L'església de Sant Cristòfol de Selma fou edificada de nou, damunt de l'antiga, a finals del segle XVI. L'any 1598 va ser beneïda³ l'església que l'any 1921 presidia la parròquia de Sant Cristòfol de Selma, de 9 cases aglomerades,⁴ i 129 de disseminades, amb 645 habitants i unes 400 ànimes de comunió. Aquesta dispersa parròquia era regida per Balbino Cuscó Raventós, de 36 anys, fill d'Olesa de Bonesvalls. La situació de Selma la descrivia d'aquesta manera:

“El título de la Iglesia es San Cristobal, mártir. Está en despoblado y situada en la cima de una montaña vulgarmente llamada «lugar de Celma» hacia el oriente, y distante del pueblo mas proximo a la misma dos horas.”

Selma estaria submergida ja en el procés de despoblament que la condemnaria a la ruïna. L'any 1948, Josep Iglésies descrivia el progressiu abandonament de Selma:⁵

“La ruïna total de Selma és, però, molt recent. [...] Vint anys d'abandó han bastat per produir la desfeta. En traspasar el segle, Selma era en puixança. En tombar el primer quart, malaltejava, però encara rics hisendats hi tenien obert llur casal, heretat dels avis.”

Iglésies explica que a Selma hi havia ferrer, sastre, modista, veterinari, metge, mestres, rector i vicari. Conta com la gent de les masies del Pla de Manlleu, de Montagut, de Valldossera i de Marmellar acudien a Selma a cercar-hi els seus serveis. Continuava:

“Sobretot, gent del Pla de Manlleu s'aplegava cada festa, dalt del morrot, al crit de la missa. Poc a poc, tot això fugí i a Selma s'anaren tancant les portes de les cases. Fa vint anys, es construí l'esglésiola al Pla i hom tragué altars i una de les campanes de l'antic temple encimbellat per guarnir la capella que sorgia allà baix.”

Referent a l'escola, sabem que l'any 1910 hi havia un sol mestre per a tota la canalla, 66 nens i nenes. El rector, Octavi Carbonell, tot recordant que abans hi havia una escola per a cada sexe, es queixava d'aquesta manera:

“...queda esta escuela faltada de educación y sobrada de desmoralización; lo primero porque el maestro no puede instruir á las niñas en sus propias labores y lo segundo porque ademas del peligro que semejantes escuelas bisexuales ordinariamente ofrecen, existe otro en esta parroquia; pues los alumnos se llevan la comida de sus casas (distantes la mayoria

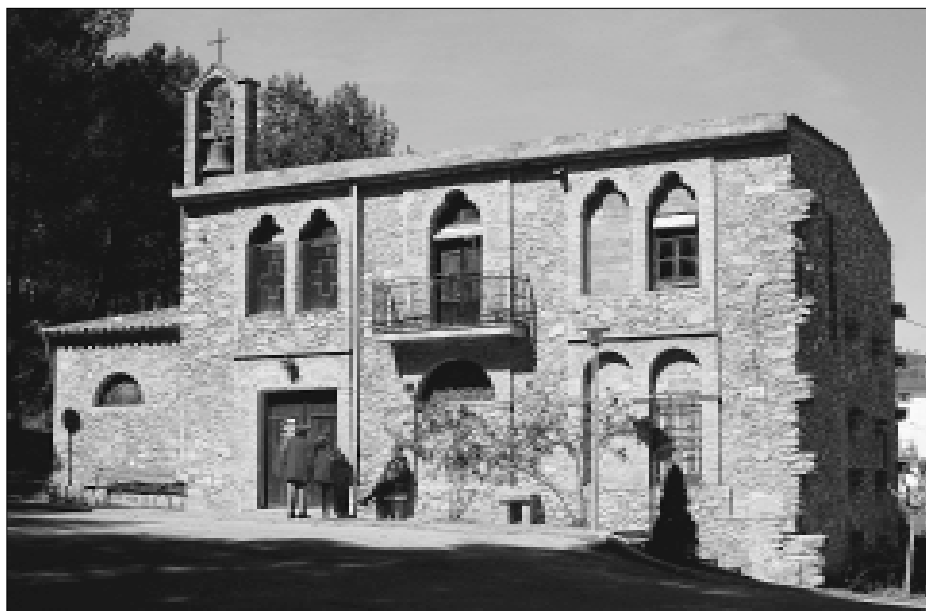
³ FIGUERAS FONTANALS, Lluís M^a: *El Senyoriu de Celma. (Esquema organitzatiu I)*. Institut d'Estudis Vallencs, 1992. La història de l'antiga comanda templera i hospitalera de Selma ha trobat en Lluís M. Figueras un infatigable investigador, la recerca del qual es troba disponible en els tres volums editats per l'Institut d'Estudis Vallencs, en espera de la publicació d'un quart volum.

⁴ Emili Morera, a la *Geografia General de Catalunya, província de Tarragona*, esmenta Selma amb 18 cases.

⁵ IGLÉSIES, Josep: *Les ciutats del món*. Editorial Arca. Barcelona, 1948.

□ El campanar de Selma presideix les ruïnes del poble, deshabitat des dels anys 30

□ Església del Pla de Manlleu

1 hora) y permanecen fuera de ellas desde el amanecer hasta el anochecer, juegan juntos, hasta en despoblado y carecen de la suficiente vigilancia.”⁶

Aquesta situació de poblament dispers incrementava la problemàtica contra la lluita d'un dels “vics” que regnaven a la parròquia: ens referim al ball.⁷ D'entrada, l'any 1921, el rector reconeixia que era inútil pretendre extingir el costum del ball. Per tant, la seva tàctica se centrava en intentar-ne disminuir el perills que segons ell i, és clar, l'Església, comportava, més encara per la situació referida de població disseminada:

*“...haciendo que se celebren de día, nunca al anochecer y menos de noche y esto por el peligro que al salir ofrece el vivir en despoblado, valiendose para ello de la influencia que los propietarios del local tienen aun sobre los arrendatarios del mismo, procurando aquellos fijar en la escritura-contrato las horas en que estará permitido y en las que estará prohibido”.*⁸

L'any 1932 el rector de Selma, Carles Ballart Rosell, va acceptar fer-se càrrec de la parròquia de Marmellar.⁹ Sembla que, un cop construïda la nova església o capella d'Aiguaviva, se li oferí al rector de Selma la residència en aquest indret. Aiguaviva depenia de la parròquia de Marmellar.

L'església de Selma en arribar el juliol de 1936 ja estava sense culte. Alguns altars havien baixat cap al Pla de Manlleu i alguna cosa havia estat venuda. Tot i així sembla que les ives anticlericals d'aquells dies no hi passaren de llarg i destruïren el poc que hi quedava. Per altra banda veurem ara què va passar al Pla de Manlleu, segons ho relata Antoni Gavalrà:¹⁰

“...gent forastera i incontrolada va fer acte de presència al Pla de Manlleu. Llavors, ordenaren als habitants del barri que es presentessin a la capella-església de Sant Cristòfol.¹¹ Amb amenaces ordenaren retirar les imatges i ornaments del temple. Aquestes peces es posaren al carrer, davant per davant de l'edifici parroquial. Tot seguit, els forasters calaren foc a tot el que havien manat reunir allí...”

Finalitzada la guerra mossèn Josep Cucurull Serra, capellà d'Aiguaviva i encarregat de les parròquies de Selma i de Marmellar, demanava permís per vendre una campana trencada de l'església de Selma, que encara estava dalt del campanar, per obtenir-ne

⁶ ADB. Parròquies que foren del Bisbat de Barcelona. Parròquia de Selma. *Censo escolar de la demarcación Parroquial de Sant Cristobal de Celma.*

⁷ Els altres eren la indiferència religiosa, la blasfèmia i el joc.

⁸ ADB. Elenc de Selma. Vol. 22, foli 204.

⁹ ADB. Parròquies que foren del bisbat de Barcelona. Parròquia de Marmellar. Carta del 28.8.1932.

¹⁰ GAVALDRÀ I TORRENTS, Antoni: *“Jo delato, tu inculpes, ell denuncia...”* (Repressió franquista a Valls i comarca). Institut d'Estudis Vallencs, 1997. Pàg. 31.

¹¹ Veiem com la titularitat de l'església del Pla de Manlleu correspon a la mateixa que Selma.

□ Capella d'Aiguaviva

recursos per a l'adquisició dels objectes i del vestuari per a les celebracions litúrgiques. Com era acostumat, en moltes peticions dels rectors, abans de la decisió final del bisbe, l'arxiprest corresponent, en aquest cas del Vendrell, emetia un informe previ que gairebé sempre era determinant a l'hora del dictamen final del bisbat. L'arxiprest considerà, en un primer moment i probablement amb desconeixement real de la situació de la parròquia de Selma, que no era procedent la venda de la campana. Uns dies més tard, tornava a emetre un nou informe amb més coneixement de causa :

*“...habiendo comprobado que la antigua parroquia de S. Cristobal de Selma, casi totalmente deshabitada y con tendencia a desaparecer definitivamente, no tiene ni es previsible pueda llegar á tener necesidad de ser destinada al servicio parroquial y consiguientemente no precisará de campanas, y la Iglesia á cuya demarcación territorial pertenece aquella, está dotada suficientemente de dos campanas, creo puede accederse á la petición...”*¹²

D'alguna manera aquest informe era el certificat de defunció de l'església de Selma i la substitució definitiva per la del Pla de Manlleu.

Aquest mateix rector, amb residència a Aiguaviva, l'any 1941, demanava permís al bisbat per poder utilitzar la bicicleta en els seus desplaçaments pel territori de les parròquies de Selma i Marmellar i per la Vall de Sant Marc, territori de la parròquia del Montmell que se li havia agregat.

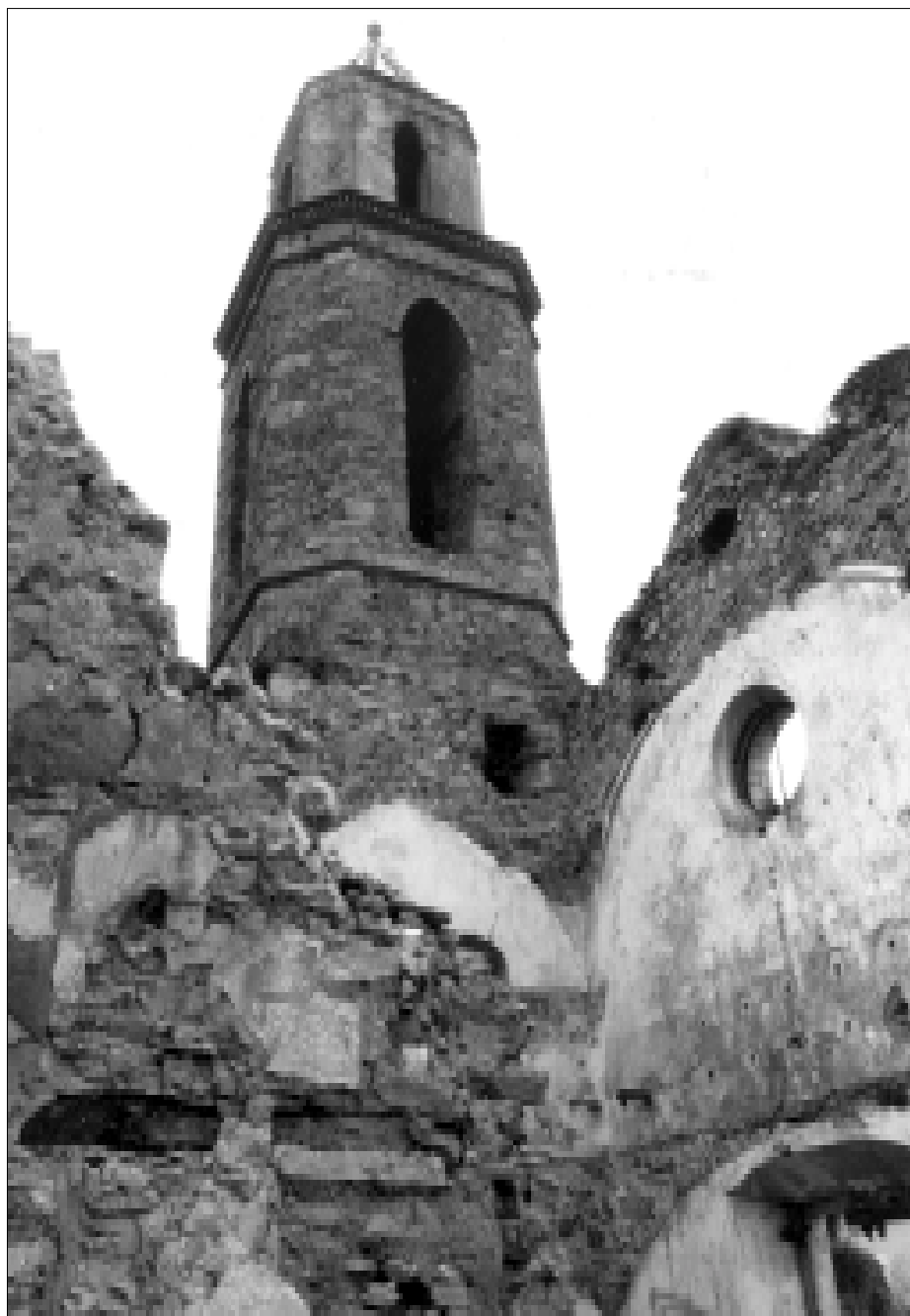
Amb anterioritat al 1945 s'havien fet obres “*para el engrandamiento del templo parroquial*” —parlem ja del Pla de Manlleu— per un valor de 14.000 ptes., havent-se formalitzat un crèdit de 5.000 ptes., després d'esgotar la generositat del feligresos. Però, en aquest any, era necessari tornar-hi a fer obres de conservació. Per això el rector demanava al bisbat una subvenció de 9.000 ptes. Uns anys més tard, el 1953, s'aprovava el projecte, de l'arquitecte Robert Terrades, d'una nova església¹³ que mai no va materialitzar-se. Tanquem aquesta pinzellada per la parròquia de Sant Cristòfol de Selma,¹⁴ l'any 1955, veient com el seu rector continuava com a capellà de Sant Pere d'Aiguaviva i encarregat de la parròquia de Sant Miquel de Marmellar. En aquell temps deia dues misses dominicals, una al Pla de Manlleu i l'altra a Aiguaviva, on havien d'anar els feligresos de Marmellar.¹⁵ Per això demanava poder trinar un o dos diumenges al mes i que això li permetés celebrar missa a l'església de Marmellar.

¹² ADB. Parròquies que foren del bisbat de Barcelona. Parròquia de Selma. Informe del 4.11.1939.

¹³ ADB. Parròquies que foren del bisbat de Barcelona. Parròquia de Selma. *Proyecto de reforma de la vivienda parroquial para su adaptación a iglesia parroquial de Pla de Manlleu*. 14.7.1950.

¹⁴ El rector, l'any 1955, continua denominant-se rector de Sant Cristòfol de Selma.

¹⁵ En el cas del poble de Marmellar podem observar-hi també un progressiu despoblament fins a l'abandonament total, l'any 1976.

□ L'església de Marmellar és avui un projecte de ruïna

2. SANTA MARIA DE L'ALBÀ

L'església parroquial de l'Albà va canviar d'emplaçament amb la construcció d'un nou temple —del febrer de 1889 al novembre de 1891— a Cal Canonjo, seguint la gent que havia anat baixant de l'Albà Vell cap a terres més planeres. L'any 1921¹⁶ la parròquia de l'Albà la formaven 299 persones. A Cal Canonjo hi vivien 10 famílies; a Masbarrat, 17; a les Destres 8, i a més a més hi havia 30 masies habitades. Les característiques de la parròquia serien, doncs, poca i dispersa població i activitat agrària dels seus habitants. L'any 1921 era rector Pere Santacana Jacas, un xicot de 32 anys que, a banda de les ocupacions pròpies de l'església, intentava sostreure la joventut d'una activitat lúdica considerada com a vici: el ball. Per tres vegades va provar de crear un cor de nois. Primer assajava fins a l'hora del ball dels diumenges, després provava d'allargar-ho un quart. El primer dia no passava res, però el diumenge següent els joves ja no hi anaven: el ball era "sagrat" per a ells. Més endavant va organitzar un cor de noies que assajava després de la segona missa de les festes, convençut com estava que si ho feia a l'hora del ball no hi anirien. He posat aquesta anècdota com a mostra de la vida social dels habitants de la parròquia. En aquell temps no hi havia cap societat organitzada. Més endavant es va constituir la Societat Agrícola Republicana de l'Albà, de caire esquerrà.

Finalitzada la guerra civil espanyola, l'any 1939, el bisbat de Barcelona va trametre als rectors de les parròquies dos qüestionaris¹⁷ amb els quals es feien un seguit de preguntes sobre la incidència de la guerra a les respectives parròquies. Un d'aquests qüestionaris estava dividit en cinc capítols. La primera pregunta del primer capítol —"Cuestiones generales"— demanava si després de les eleccions del febrer del 1936 s'havia produït alguna situació violenta contra l'Església o contra l'ordre social. La resposta era negativa. La segona demanava informació dels resultats d'aquelles eleccions. La resposta era clara:

"Ganaron las izquierdas. Existía un centro recreativo de izquierdas, que poco a poco infundía ideas malas."

A la pregunta de si s'havien produït accions revolucionàries a les vigílies de la guerra i de si es confeccionaren llistes negres, es responia que dues o tres famílies catòliques es varen veure obligades a amagar-se. Quina fou l'actitud del poble davant "los desmanes ocurridos"?:

"El pueblo no quemó la Iglesia, pero lo presencié pasivamente el elemento izquierdista. El elemento de derechas se vió obligado a marchar del pueblo y esconderse."

¹⁶ Tota la informació de l'any 1921 prové de l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), Elenc, núm. 22. Foli 126.

¹⁷ ADB. Parròquies que foren del bisbat de Barcelona. Parròquia de l'Albà.

Dues preguntes i una resposta similar. Les preguntes: hi va haver defeccions durant el domini de “los rojos”?; quina estimació en tenia el poble del canvi del règim marxista pel del govern “Nacional”? Primera resposta:

“No, lo contrario, pues algunos que el primer dia eran rojos, no lo fueron cuando vieron sus obras.”

La segona:

“Excelente, pues este cambio era esperado por todos, incluso la mayoría de los que antes eran de izquierdas.”

Si les respostes anteriors testificaven un replantejament de les actituds d'algunes persones d'esquerres, a la següent pregunta, referida a la millora dels costums i de la pràctica religiosa observats després de la guerra, hi havia d'haver una confirmació positiva:

“La reacción es notable. Antes, durante el último año antes de la guerra, en 1934, frecuentaban con regularidad la Iglesia unas 10 personas y ahora 80.”

El següent capítol es referia a la persecució i assassinat de sacerdots, religiosos i seglars. Sortosament, cap persona no va ser morta. Tant el rector com un seminarista es van poder salvar. El rector es va amagar.¹⁸ Les respostes del qüestionari feien esment, però, de la persecució que sofriren tant els esmentats com algunes persones de dretes.

Els dos següents capítols —“*Cosas sagradas*” i “*Otros bienes de la Iglesia*”— s'encavalquen amb les preguntes del segon qüestionari que inquiria, només, sobre la destrucció dels béns de l'Església; per tant anirem també encavalcant-los. L'església parroquial de l'Albà, considerada de poc valor arquitectònic, era del 1890.¹⁹ Va ser cremada el 25 de juliol de 1936.²⁰ També ho va ser l'ermita de Sant Pere de les Destres, que havia estat construïda el 1888.²¹ La crema de l'església parroquial va comportar la destrucció de cinc retaules, vint-i-set imatges i tots els ornaments sagrats i objectes del culte. Dels altars en remarcaven que:

“En el altar Mayor habia adornos de estilo griego Clásico, y en otro altar habia cuadros de mucha antigüedad y de notable valor artístico.”

¹⁸ El rector era Marcial Martínez, el qual regentà la parròquia de Vila-rodona durant els dos mesos següents a l'entrada de les tropes franquistes i posteriorment va ser destinat a Salomó.

¹⁹ Abans d'aquesta data, l'església parroquial era la de l'Albà Vell.

²⁰ Per a més informació podeu consultar a GAVALDÀ I TORRENTS, Antoni: *Jo delato, tu inculpes, ell denuncia...* (Repressió franquista a Valls i comarca). IEV. Valls, 1997. Sobretot el capítol dedicat a Aiguamúrcia i molt especialment la pàg. 31.

²¹ Segons sembla aquesta ermita havia estat destruïda pels francesos l'any 1810 i reconstruïda el 1888.

De les imatges amb valor artístic, arqueològic o d'especial devoció popular en detallaven que hi havia:

“Una imagen de madera dorada de San Isidro y la Imagen de Jesús Crucificado procedente del Albá Vell. Es de notar que el altar Mayor, con sus imágenes procedía de la Catedral de Barcelona.”

Segons la informació de l'any 1921, a l'interior del temple hi havia els següents altars:²²

1. Altar Major. Dedicat a l'Assumpció de Maria. Hi havia les imatges de fusta de la Mare de Déu, Sant Antoni de Pàdua, Sant Ignasi de Loiola, Santa Agnès, Santa Maria de Cervelló i un sant rei que tant podia ser Sant Constantí com Sant Lluís de França.

2. Altar del Sagrat Cor. A més del Sagrat Cor hi havia les imatges de Sant Abdó i Sant Senén. Totes eren de fusta.

3. Altar de la Mare de Déu del Roser. Hi havia plafons pintats que representaven els misteris del rosari. La imatge de la Mare de Déu era de fusta.

4. Altar del Sant Crist. Al peu de la creu hi havia la Mare de Déu dels Dolors i, a un costat, Sant Roc.

5. Altar de Sant Isidre. Imatge de fusta.

A més a més hi havia tres confessionaris i onze bancs, un dels quals era propietat de la família Figueras (Mas d'en Palau).

Continuem ara amb els objectes i ornaments del culte destruïts. En els qüestionaris s'indicaven els d'especial valor artístic:

“Una cruz de plancha de cobre para las procesiones, y un frontal bordado de mucha antigüedad, los dos objetos, segun consta en los documentos, eran de un gran valor. La cruz era de cobre dorado con dibujos (viñetas) góticos de esmerada ejecución y el frontal era de damaso blanco bordado en sedas y oro, representando la Virgen del Rosario.”

Aquests dos objectes i l'altar major procedent de la catedral de Barcelona tenien, segons es deia, un valor incalculable. També van ser destruïts els altars i les imatges de Sant Pere i de Sant Roc de les Destres.²³

Els danys de l'església parroquial eren valorats en cinc mil pessetes. Els de les Destres en dues mil. Els objectes del culte i ornaments en vint mil pessetes. Dels altars no en gosaven fer cap més valoració que eren “...de valor inestimable”. Els de les Destres els valoraven en sis-cents pessetes. Quines eren les perspectives de finançar la reconstrucció? Es comptava amb un donatiu de mil pessetes més mil que s'esperava recollir dels feligresos.

²² A més a més de les imatges dels altars, l'any 1921, es relacionaven altres imatges: 1 Mare de Déu dels Dolors amb vestit, 2 imatges de Sant Isidre, 1 Mare de Déu del Roser, 6 santcrists i 2 Nens Jesús.

²³ L'Elenc de l'any 1921 esmentava que hi havia l'altar de Sant Pere amb imatge de fusta i a les parets laterals hi havia la imatge de Sant Blai i un quadre de Sant Pere.

□ Restes de l'església de l'Albà Vell

□ L'actual església parroquial de Santa Maria de l'Albà fou construïda entre el 1889 i el 1891

Amb tres mil pessetes, el rector creia que en tindrien suficient per rehabilitar l'església, sense comptar ornaments i altars. Referent a la col·laboració municipal per a la restauració, ho veia negre:

“Siendo así que este municipio consta de cuatro parroquias es un poco difícil la cooperación de la Corporación Municipal.”

La rectoria també va ser assaltada, es cremaren els mobles i els llibres. Els danys soferts per la rectoria es xifraven en mil vuit-centes pessetes que ja havien estat pagades. Durant la guerra la rectoria va estar ocupada per refugiats. Del cementiri se'n van destruir les creus. En canvi es va salvar l'harmòniom comprat l'any 1918 pel preu de 700 ptes. Dues campanes van ser despenjades. Pesaven 150 i 140 quilos. Una d'elles es deia Santa Maria.

I ara ens hem de referir a allò que més dol als historiadors: l'arxiu va ser cremat:

“Todo el archivo parroquial fué quemado: seis libros de bautismos; seis de defunciones; cuatro de matrimonios; dos de confirmaciones y varios libros y muchos rollos de pergaminos: Se salvaron los testamentos y los últimos inventarios de la parroquia.”

Cal tancar aquest article fent referència a l'últim capítol: el culte. Com és comú a la majoria de poblacions, el culte fou suprimit durant tota la guerra i ni clandestinament se'n fou celebrat cap acte. Quant a la pregunta de si es profanaren les sagrades formes o les imatges, responien:

“Las Sagradas Formas se salvaron. La Imagen de Jesús Crucificado ejecutada y varias Imágenes de la Virgen de casas particulares tambien.”

Recapitulant, podríem dir que els fets succeïts a la parròquia de l'Albà durant els primers dies de la revolució s'emmarquen dins de la “normalitat” general del que succeí a la majoria de pobles. L'església cremada per gent forastera amb la passivitat o complicitat²⁴ d'alguns veïns, el rector que per sort pot fugir, algunes famílies de dretes que també han de desaparèixer, l'ocupació de la rectoria per a acolliment de refugiats i, finalment, una recuperació de la pràctica religiosa un cop acabada la guerra.

Per a fer les obres de restauració del temple amb més tranquil·litat i seguretat per a la conservació del *Stmo. Sacramento*, el rector, Jaume Tobella, obtenia permís per habilitar una capella a les dependències de la rectoria on també hi diria les misses dels dies no festius. Això era el febrer de 1940. A l'agost les obres ja devien estar acabades i es procedia a beneir una campana, l'altar major i les obres de reconstrucció.

²⁴ Cal veure la informació que dóna GAVALDÀ I TORRENTS, Antoni: *Jo delato, tu inculpes, ell denuncia...* (Repressió franquista a Valls i comarca). IEV. Valls, 1997 a la pàgina 31, on hi relaciona persones de la parròquia implicades.

3. SANT MIQUEL DEL MONTMELL

Al parlar de la parròquia del Montmell, hem de tenir present la ubicació de l'església parroquial, la configuració orogràfica de la parròquia i la situació de l'hàbitat dels feligresos. El territori del Montmell és molt muntanyós i tenia població aglomerada a cada banda de la serra i dispersa en tot el territori. Així, per exemple, l'any 1921²⁵ la parròquia tenia 543 habitants, 434 dels quals eren ànimes de comunió. A la Juncosa del Montmell hi havia 65 cases i a Can Ferrer 12, i de disseminades per la parròquia, és a dir masies, se'n comptaven 40. L'església parroquial de Sant Miquel estava situada al collet del Montmell, a sota de l'antiga església romànica i del castell. La seva construcció datava del 1597. A banda de l'església de Sant Miquel i de l'antiga església romànica, a la parròquia s'hi trobaven també l'ermita de Sant Marc, que presidia la vall del mateix nom, i l'església de la Juncosa, que estava dedicada a l'advocació de la Mare de Déu del Remei, construïda l'any 1872. L'any 1904 la seu de la parròquia va baixar cap a la Juncosa, és a dir, el rector va agafar les maletes i se'n va anar cap a la terra baixa. L'església de la Juncosa era molt més petita —70 m²— que la de Sant Miquel —200 m²—. La rectoria d'aquesta última, com també la de Sant Marc, l'any 1921 ja amenaçava ruïna. A la Juncosa, ja a l'any 1921, s'esmentava una església en construcció²⁶ de dimensions més grans que la que servia per al culte.

A la parròquia del Montmell, l'any 1921, el rector, Ramon Gimbert, de 38 anys, podia dir que no hi havia cap persona que no fos catòlica, i que ningú no es moria fora de l'Església. També afirmava que no succeïen escàndols greus: en tot cas els vicis dominants eren la blasfèmia, el joc i la immodèstia en els costums. Existien les següents associacions religioses: la germandat del Sagrat Cor de Jesús, la confraria de la Mare de Déu del Roser i les Filles de Maria. A la Juncosa hi havia la Mutualitat Catequística, fundada pel propi rector, que tenia 48 impositors. Aquesta mutualitat funcionava adherida a la Caja de Ahorro y Monte Pío de Barcelona. A Can Ferrer existia la Mutualitat Escolar, adherida a la Caja de Ahorros y Pensiones para la Vejez, de Barcelona.

L'any 1921 es deia missa diària a la Juncosa i a la parròquia de Sant Miquel els diumenges i festivitats. El progressiu despoblament del territori va propiciar el replantejament de la celebració de les misses a Sant Miquel. Si bé Emili Morera, l'any 1909, en la *Geografía General de Catalunya*, esmentava tres cases del veïnat del Montmell situades entorn de l'església, l'any 1920 el lloc era un despoblat i l'església quedava abandonada durant la setmana. L'any 1920, el terme del Montmell tenia 948 habitants,²⁷ i l'any 1930 havia baixat

²⁵ ADB. Elenc núm. 21. pàgs. 53-65. Elenc de la parròquia de Sant Miquel del Montmell, 3 de gener de 1921.

²⁶ L'any 1943 tornem a trobar-la esmentada: "...pero hay otra comenzada, de mayores proporciones, y cuyas obras estan interrumpidas por falta de fondos..." ADB. Parròquies que foren del bisbat de Barcelona. Parròquia del Montmell. Encara avui aquesta "nova" església continua inacabada.

²⁷ *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 5. El Penedès i l'Anoia*, pàg. 148.

a 755.²⁸ Recordem, però, que el terme del Montmell tenia a més la parròquia de Marmellar, de la qual en depenia Aiguaviva. A l'església de Sant Miquel hi pujaven els feligresos de Can Ferrer, i de les masies de les valls de la Cogullada, de les Ventoses i de Sant Marc.

A proposta del rector, Melcior Cusidor, el bisbe de Barcelona va disposar que a partir de l'any 1931 s'hauria de celebrar missa a Sant Miquel, almenys els dies de Sant Josep, el Dijous Sant, Pasqua, Sant Miquel, Tots Sants, Nadal i també per la Candelera, Sant Antoni Abat i Sant Marc, encara que no fossin festes de precepte i mentre l'assistència no fos menor que la dels altres dies. També era obligació del rector administrar-hi els sagraments del baptisme i del matrimoni així com també els funerals. En aquell temps en aquestes festes —les més assenyalades— acostumaven a anar-hi unes 20 persones. Les altres festes l'assistència era mínima i, com opinava l'arxiprest del Vendrell, “...es lástima que tenga que ir allí el Párroco, en detrimento de una mucho mayor parte de fieles que se aprovecharia de la missa de binación en la Juncosa”.²⁹ És a dir, que només s'hi deia missa en aquestes festes assenyalades.

Blasi Vallespinosa, l'any 1931, narrava així l'estat de conservació de l'indret del Montmell:

*“L'església, el cementiri, la casa rectoral i una masoveria resten de tot l'antic poble de Montmell. La casa rectoral va caient, ara un sostre, ara l'altre, empesa per l'abandó; la masoveria anexa també està deshabitada; el cementiri és fet un herbassar; fa molts anys que ni una engruna de vida dóna alè humà a aquest reduït caseriu...”*³⁰

Veient l'evolució de la parròquia entorn de la demografia i del despoblament de la muntanya ens hem plantat a les portes de l'època republicana. Encara no dos mesos després de la proclamació de la república, una carta del rector del Montmell dirigida a un altre sacerdot³¹ ens indica la percepció que tenia de l'ajuntament i del poble en general:

“...a) els individus que componen l'actual Ajuntament alguns d'ells compleixen bastant amb els deures de cristià, però no podem estar gaire tranquils, car amb tota frescura votarien una llei contra l'Església; b) aquí no tenim cap persona qu'estigui en condicions de sostenir públicament nostra ideologia.

Tenint present qu'els pobles petits tots actuen segons les indicacions i maneres de pensar dels quefes polítics del pobles cap de partit del districte.”

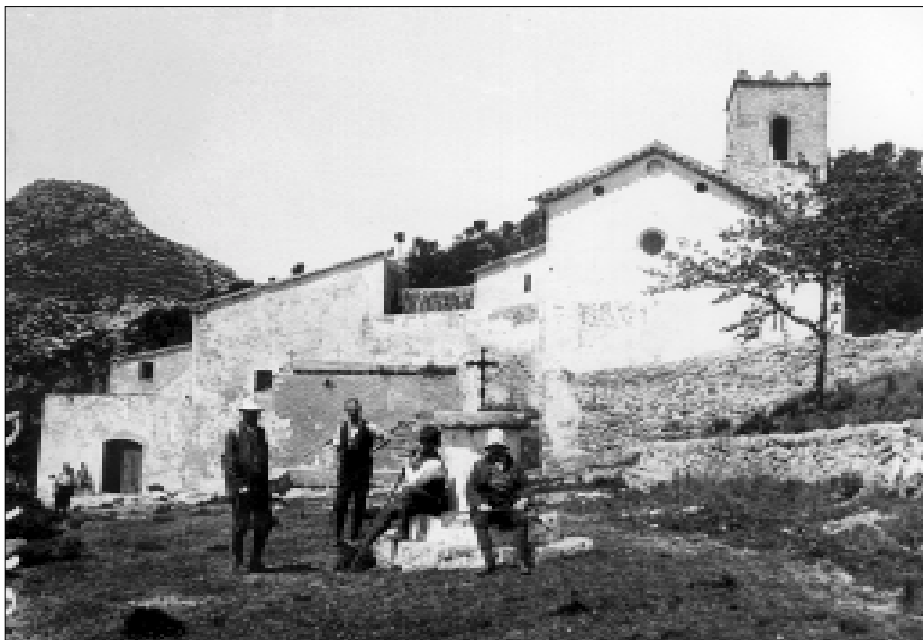
Cal veure com els temps introduïen altres preocupacions al clergat, com les coses començaven a no ser tan clares, com la desconfiança s'imposava.

²⁸ *Nomenclator general de España. Provincia de Tarragona.* Madrid, 1933.

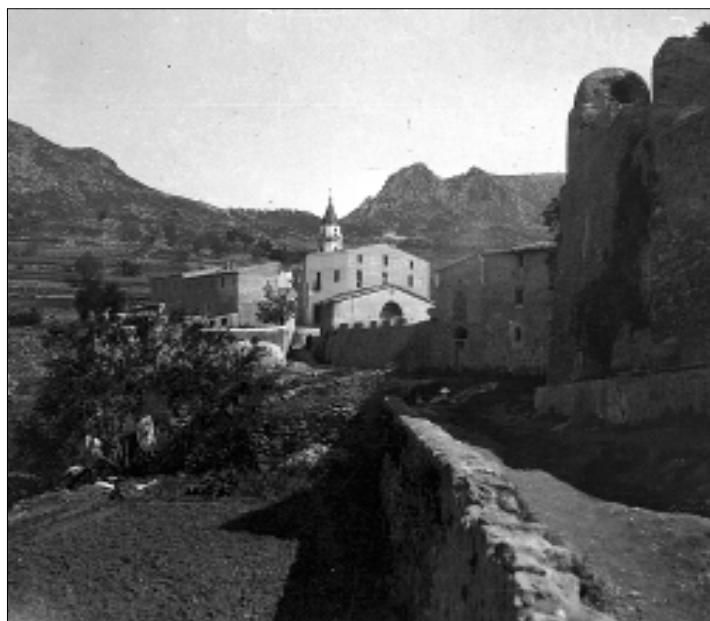
²⁹ ADB. Parròquies que foren del Bisbat de Barcelona. Parròquia del Montmell.

³⁰ BLASI I VALLESPINOSA, Francesc: *Riberes del Gaià.* Barcelona, 1931.

³¹ Ramon Balcells, de Barcelona. Suposo que responia a una carta adreçada també a altres rectors, ja que el rector de Masllorç en contesta una que dóna informació sobre el mateix tema, dos dies més tard que aquesta del Montmell.

□ Conjunt de l'església i rectoria de Sant Miquel del Montmell. Anys 20 (F. Blasi Vallespinosa. Clixé procedent de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

□ La Juncosa del Montmell. Anys 20 (F. Blasi Vallespinosa. Clixé procedent de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

Haurem de fer un salt per introduir-nos en el temps de la revolució i guerra, tot extraient la informació dels qüestionaris relatius a aquests temps que el bisbat de Barcelona adreçà a les parròquies. A la del Montmell, abans de la revolució no es va produir cap situació violenta. No van permetre que les processons anessin per tot el poble —la Juncosa—, però les toleraven per davant de l'església. A les eleccions del 16 de febrer de 1936:

“Ganaron por algo mas que la mitad las izquierdas.”

Entrem en una de les preguntes més interessants del qüestionari: quina fou l'actitud del poble davant “*los desmanes ocurridos*”? Si van ser els mateixos veïns els qui les provocaren, i si s'adoptaren mesures per salvar la vida del rector:

“Fueron los mismos del pueblo que quemaron la Iglesia, amenazados las autoridades izquierdistas por los comunistas del Vendrell. No obstante algunos trabajaban de gusto al sacar todas las cosas de la Iglesia y quemaron fuera. Se salvaron muchas cosas de la iglesia (cálize, custodia, ornamentos, etc. etc. etc.). No hicieron ningun registro en la casa particular del Párroco durante la guerra. La casa rectoral se alquiló. El pueblo en general se portó bien con el Cura y con la familia del mismo que vivieron toda la guerra en el pueblo.”

Hi va haver defeccions durant el període de la guerra?:

“Mucha gente seguia la corriente y se blasfemava en gran manera.”

Seguidament es preguntava sobre l'efecte del canvi de règim en la població:

“Aparentemente bueno, cansada del sufrimiento de la guerra y algo también por miedo. Muchos izquierdistas se encuentran vencidos pero no convencidos.”

S'inquiria encara més per saber si hi havia una reacció religiosa i una millora dels costums:

“Ha habido reacción religiosa, asistiendo mas a la Santa Misa, no trabajan dias festivos y una disminución grande de blasfemias (muchos por miedo mas que por convicción).”

Per sort a la parròquia del Montmell no hi hagué assassinats. Totes les tres esglésies de la parròquia sofriren les ires de la destrucció. La de Sant Miquel va ser cremada el dia 23 de juliol:

“La Iglesia de Montmell quedó del todo quemada. Obras de gran valor ninguna, muchas sí de mediano.”

El càlcul de la destrucció era estipulat de la següent manera:

“El valor de las pinturas, retablos, bandera etc. etc. (sin contar la fábrica) según calculo del anticuario Sr. Miró de Barcelona, que conocia muy bien la iglesia por ser hijo de este pueblo asciende a 150.000 pts.”

□ Interior de l'església parroquial de Sant Miquel del Montmell. Anys 20 (F. Blasi Vallespinosa. Clixé procedent de l'Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

De totes maneres, sense comptar amb la recuperació d'altars i objectes del culte, calculaven que amb 10.000 ptes en tindrien prou per restablir el culte. Calia esperar, però, molt poca cooperació econòmica tant dels feligresos com de l'ajuntament. Amb la crema de l'església de Sant Miquel es perderen els seus altars. L'any 1921 en trobem la descripció:

-Altar Major: erigit en honor de sant Miquel, de fusta i d'estil renaixement.³² La imatge de Sant Miquel era de fusta. A més hi havia les imatges de Sant Abdó i Sant Senén i diversos retaules pintats.

-Altar del Santíssim: era de fusta policromada d'estil renaixement. Tenia la imatge del Sant Crist de fusta i la de la Dolorosa vestida amb robes.

-Altar de la Mare de Déu de la Providència: petit altar de fusta, amb la imatge vestida.

-Altar del Sagrat Cor: petit altar que tenia la imatge de fusta.

-Altar del Salvador: amb les imatges del titular, de Sant Antoni Abat, de la Immaculada i de Sant Antoni de Pàdua.

-Altar de la Mare de Déu de l'Esperança: amb la imatge de fusta.

-Altar de Sant Isidre: de fusta, amb dues imatges més.

-Altar de la Mare de Déu del Roser: de fusta i d'estil renaixement, amb la imatge també de fusta.

Les sepultures de Sant Miquel varen ser profanades. L'ermita de Sant Marc també va ser cremada, i es perdé el seu únic altar. A la Juncosa l'església va ser saquejada i la foguera es va fer fora de l'església. En aquest cas es destruïren els altars de la Mare de Déu del Remei, del Santíssim, de la Mare de Déu del Roser i de la Immaculada. L'església de la Juncosa va ser destinada a "Sindicato". La rectoria fou llogada en part i també usada com a escola. Dues respostes incideixen sobre el culte durant la guerra:

"Durante la dominación roja estuvo 16 meses sin sacerdote —el tiempo restante había un sacerdote hijo del pueblo (culto privado)."

"Durante el tiempo que había sacerdote se practicó el culto privadamente de la mejor manera posible y disfrutando de los privilegios otorgados por Roma."

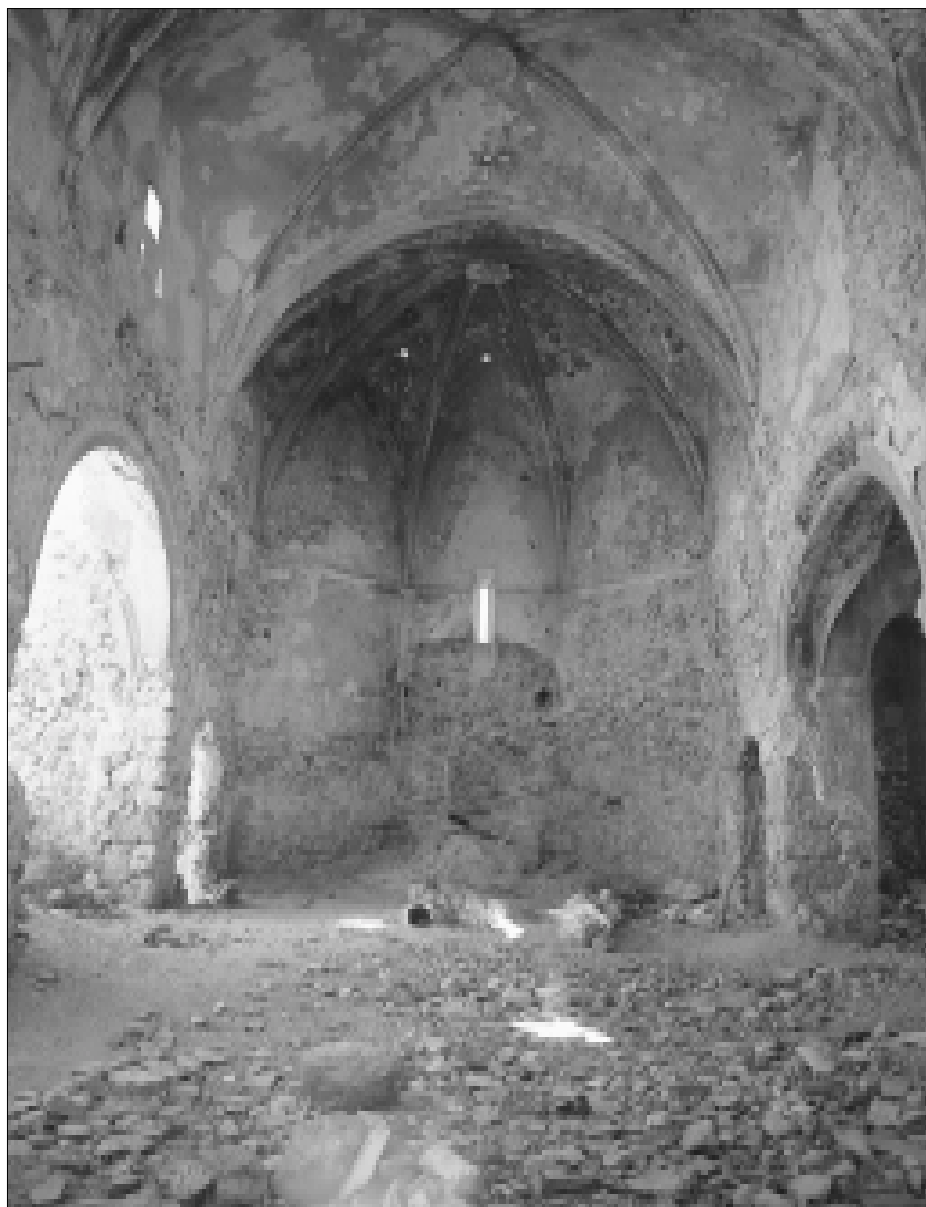
Alguna cosa es va salvar dels objectes del culte:

"Se escondió mucha cosa (ornamentos, custódia, cálizes i objetos de culto, dos imágenes, toda clase de ropa blanca, etc. etc.) y se pudo salvar."

Per acabar el balanç del temps de guerra direm que sortosament l'arxiu parroquial no va ser destruït.

Acabada la guerra es va fer una nova redistribució dels serveis del culte segons els diferents nuclis de població i per substituir l'església de Sant Miquel. A Can Ferrer

³² Francesc Blasi Vallespinosa, al seu llibret *Riberes del Gaià*, deia que a l'església de Sant Miquel "hi ha alguns retaules estil renaixement ben conservats".

□ Sant Miquel del Montmell avui

s'aixecaren plànols per fer-hi una església. L'aprovació episcopal es materialitzava el desembre de 1940. Mentrestant havien habilitat una petita capella a l'escola del poble. La llunyania de la Juncosa —a peu— i una major proximitat de la parròquia de l'Albà va propiciar que, de comú acord dels dos rectors, el bisbe confiés, el març de 1940, els serveis parroquials de Can Ferrer al rector de l'Albà. De la mateixa manera la gent de la Vall de Sant Marc va ser reconduïda cap a la capella d'Aiguaviva, que formava part de la parròquia de Marmellar. Tot amb tot no canviaven de parròquia i per tant les partides sacramentals havien de ser inscrites a la parròquia del Montmell, és a dir, a la Juncosa.

D'aquesta manera se substituïa els serveis parroquials que abans de la guerra donava, a la gent de Can Ferrer i de la Vall de Sant Marc, l'església de Sant Miquel del Montmell, que no seria reconstruïda. Els motius eren clars:

“1º- Por hallarse en lugar agreste, y bastante separada (algunos Kilómetros y con mal camino) de los tres núcleos de población de que se compone la Parroquia.

2º- Por lo muy costosas que resultarían las obras de reconstrucción por la razón anteriormente apuntada.

3º- Porque cada uno de los tres nucleos de población de que se compone la Parroquia cuenta (asi puede decirse) con local habilitado para el Culto, es a saber: La Juncosa, aldea que constituye el núcleo primero y mas principal y residencia del Cura Regente, y sede del Ayuntamiento, cuenta con una Iglesia, dedicada a Ntra. Sra del Remedio, que es actualmente la Iglesia Parroquial; es iglesia de proporciones escasas; pero hay otra comenzada, de mayores proporciones y cuyas obras estan interrumpidas por falta de fondos; otro de los barrios es el llamado de “San Marcos” barrio de casas de campo, que cuenta con un oratorio privado, bastante capaz, pues es muy cercano (dicho barrio) de la capilla de Aiguaviva, y además de reducido vecindario (unas 70 almas); y el tercer barrio es el llamado de “Can Ferrer” que cuenta con una capilla provisional, pero hay aprobado el proyecto de una hermosa Capilla Pública, suficientemente capaz, cuyas obras van a ser comenzadas en breve.”³³

D'alguna manera la destrucció incendiària del juliol de 1936 va accelerar el que el pas dels anys hauria aconseguit: el tancament de l'església de Sant Miquel, com a església de servei parroquial.

Diverses peticions de subvencions del rector de l'Albà per a la construcció de la capella de Can Ferrer ens il·lustren les dates de la seva construcció. Una del juliol del 1944 demanava al bisbe una subvenció de deu a catorze mil pessetes. La valoració de l'esforç dels veïns era òptima: *“...han colaborado y colaboran en lo maximo para la construcción de su capilla...”* Quatre anys més tard, hi tornava per demanar l'última subvenció al bisbe, de cinc mil

³³ ADB. Parròquies que foren del Bisbat de Barcelona. Parròquia del Montmell. Carta del rector del Montmell, Joan Queralto Garrigó, al bisbe de Barcelona. 19.8.1943.

□ L'església de la Juncosa dedicada a la Mare de Déu del Remei i l'església a mig construir des dels anys 20

□ Capella de Can Ferrer (ADB)

pessetes. Es valorava l'import total de l'obra de la capella en unes 115.000 ptes. Una darrera petició de subvenció fou adreçada, pel rector Josep Llorens Gili, al general Franco, sembla que per dues vegades. El "General Secretario Militar y Particular" del cap d'estat, Francisco Franco Salgado-Araujo, va demanar, també per dues vegades, informació complementària al bisbat, que contestà d'aquesta manera:

"Se trata ciertamente de una barriada rural bien necesitada, pero no juzgamos que deba acudirse a la inagotable generosidad de Su Excia. para dicho menester, habiéndolo hecho en todo caso el Rdo. Llorens —y creo recordar que por segunda vez— por su propia y exclusiva cuenta. En general conviene no tome V.E. en consideración petición alguna no avalada por este Obispado..."

Realment poc favor li devia fer la carta del bisbat.

Una última petició fou formulada l'any 1952, ja amb la capella construïda, per tal de posar reixes a les finestres que en garantissin la seguretat, per a poder-hi tenir permanentment "el Santísimo Sacramento". El pressupost pujava a tres mil pessetes.

4. SANT JOAN DE RODONYÀ

Sant Joan de Rodonyà va obtenir la condició de parròquia el 29 de desembre de 1867. Des del 1805 era ja vicaria natural independent, menys en el cobrament de delmes i primícies. L'església de Rodonyà, com la de Masllorenç, havia depès de la parròquia de Sant Bartomeu de Puigtinyós (Montferri).³⁴ El primer rector, Joaquim Teixidor, va prendre possessió el 18 d'agost de 1868. L'església va ser edificada entre el 1852 i el 1855, sembla que en el mateix indret que l'anterior. A final de 1920 la parròquia de Rodonyà tenia 887 habitants,³⁵ 672 ànimes de comunió, 180 cases reunides i 25 de disseminades. Tots els seus habitants eren considerats catòlics. El rector del 1921 era Lluís Brugarolas i Serradora, fill de Castellterçol, de 44 anys, el qual vivia amb la seva mare i amb la seva germana. Com gairebé a tot arreu els problemes de moralitat, els vicis, segons la percepció de l'Església, eren el renegar, el treball dominical³⁶ i el ball.

A la parròquia de Rodonyà hi havia diverses confraries o associacions religioses: la confraria del Carme, constituïda el 1853; l'Arxiconfraria de la Minerva, del 1861; l'associació de l'Apostolat de l'Oració, del 1887; la confraria del Roser; i la congregació

³⁴ ADB. Elencs. Vol. 21. Elenc de Rodonyà. pàg. 70. Esmenta un llibre de censals de l'any 1698 de Puigtinyós en el qual s'esmentava que l'església de Rodonyà va ser *al antiquo et semper* filial i sufragània de la de Puigtinyós.

³⁵ Cal precisar que els límits parroquials no corresponien als municipals. Per exemple, el Mas d'en Guerra, del municipi de Vila-rodona, depenia de la parròquia de Rodonyà. Per tant, el nombre d'habitants de la parròquia no correspon al del municipi.

³⁶ Un 10% de la població tot l'estiu.

□ El campanar de Rodonyà abans de la guerra (ADB)

de la Mare de Déu dels Dolors, del 1860. També el rector explicava que tant ell com el bisbe havien intentat promoure la creació d'un sindicat agrícola catòlic:

“...para lo cual se enviaron a estos feligreses dos propagandistas católicos para que les dieran conferencias pero prevenciones políticas, disenciones y opuestos pareceres entre los que lo han de formar han retardado hasta el presente el que se lleve a cabo dicha obra.”

A l'elenc relatiu a la parròquia —molt exhaustiu— podem veure totes les funcions litúrgiques de tot l'any, les quals eren molt diverses i continuades. La freqüència setmanal de la participació en els sagraments la detallava de la següent manera: de 20 a 25 confessions setmanals, de 10 a 15 comunions diàries i 40 els diumenges. A banda hi havia èpoques de confessions i comunions extraordinàries que n'incrementaven la participació. La sensació que desprèn la descripció detallada del rector de Rodonyà de la vida parroquial és de normalitat. Feia una observació en relació a l'actitud de les persones més velles en referència que eren refractàries a prendre la comunió en dies en què no es confessaven. Posava l'exemple de com, alguna vegada, alguns havien impedit que algun nen de la família combregués per considerar-ho com a falta de respecte *“respecto al sacramento, o para no apartarse de la costumbre que en general tenían los mayores, o por resabios de jansenismo”*.

Fet aquest preàmbul entrem de ple en les referències documentals relatives a les conseqüències de la revolució i la guerra a la parròquia de Rodonyà.

Les preguntes dels qüestionaris del Bisbat de Barcelona foren contestades detalladament pel rector de Rodonyà. La referida a inquirir si abans de la revolució —especialment des de les eleccions del febrer del 1936— s'havia creat una situació violenta contra l'Església i contra l'ordre social es contestava així:

“Desde el año mil novecientos treintidós, muchos se habían apartado de las practicas religiosa, adheriendose a propagandas y manifestaciones impias, pero excepto raras excepciones todos hacian bautizar a sus hijos, y se casaban y enterraban catolicamente.”

La segona pregunta demanava els resultats de les eleccions del 16 de febrer de 1936:

“De ciento treintidos votos para las derechas, el resto excepto ciento cinco abstenciones para las izquierdas, en conjunto unos quinientos votos de derecho para las izquierdas, mas de doscientos sesenta, de hecho.”³⁷

És a dir, Rodonyà tingué un comportament electoral majoritàriament d'esquerres, gairebé doblant —en l'última convocatòria— els vots de les dretes. La següent pregunta demanava si hi va haver actuacions revolucionàries immediates a la guerra, quina relació

³⁷ Segons el *Diari de Tarragona* del 17 de febrer, el Front d'Esquerres obtingué 243 vots i el Front d'Ordre 131. *Treball*, de Valls, el 22 de febrer donava les mateixes xifres.

□ El campanar després de la guerra (ADB)

tingueren amb l'Església i si es van confeccionar llistes negres. La resposta donada es referia ja als primers temps de la revolució:

“Lo general, de formación de comités, incautaciones, multas, etc. pero tuvieron especial cuidado en que no hubieran victimas a muerte y en que los «controls» no se llevaran a nadie.”

Quina va ser l'actitud del poble de Rodonyà davant “los desmanes” succeïts? Va ser la mateixa gent del poble qui els va produir? Es van adoptar mesures per salvar la vida del rector?:

“Quienes estaban horrorizados, quienes indiferentes, quienes complacientes con el estado de cosas, del mal que hicieron dijeron lo hacian obligados y para evitar daños peores, en cuanto a la quema de objetos y destrucción.³⁸ De los sacerdotes, el unico que habia era el parroco, todos contribuyeron y miraron con gusto de que no fuera cogido. A los quince dias las derechas se encargaron de el y muy oculto lo guardaron hasta el fin.”

En aquestes dues darreres respostes es fa evident la voluntat explícita de la gent d'esquerres que dominaren la situació: que cap persona no ho pagués amb la vida, ni tan sols el rector. Una altra pregunta sobre les actituds de la gent de Rodonyà demanava si va haver-hi defeccions —és a dir, canvi d'actituds o de camisa— durant “el dominio de los rojos”:

“No se sabia que hacer, todos siguieron igual, los buenos, buenos y los malos mas dominados por el interes e egoismo que por el ideal.”

La valoració del canvi de règim “marxista por el del Gobierno Nacional” la trobem clarament expressada en la següent resposta:

“En todos los de orden: el que han sido liberados; en los otros: que han perdido y que deben estar quietos, y no les han salido bien las promesas que les habian hecho; en lo religioso: casi igual.”

La millora dels costums i de les actituds davant la religió a partir de l'acabament de la guerra es valorava així:

“No se blasfema tanto y tienen mas respeto, en general, pero ideas y sentimientos no han todavia cambiado.”

Com hem vist anteriorment, en el cas de l'Albà, les preguntes d'una part del qüestionari que interpretem coincideixen amb les d'un segon qüestionari. Es tracta de preguntes relacionades amb els danys soferts per l'església parroquial, que ara anirem desgranant. El parament del culte de l'interior de l'església va ser destruït:

³⁸ Antoni Gavalda, *op. cit.*, pàg. 192, ens amplia la informació: “...s'obligà tots els veïns del poble a prendre part en l'acció, per mitjà d'un ban que es va publicar, segons es creu, per elements forasters...”

□ L'altar major abans de la guerra (ADB)

“Quedaron solo las paredes (toda la fabrica). Lo demas destruido llevandolo despues a ser quemado en la plaza o en las afueras del pueblo.”

Es van destruir o cremar tots els altars, nou en concret, i les vint-i-vuit imatges. També es cremaren els bancs. La valoració artística del patrimoni desaparegut era aquest:

“El altar del Carmen (Nra Sra.) y el de la Virgen del Rosario eran de estilo barroco, los demas estilo renacimiento, pero excepto el de Sn. José todos de mucho valor, pintados y dorados.”

Entre les imatges, en destaca pel seu valor una Mare de Déu asseguda, que estava guardada a la rectoria. Quant als ornaments i objectes del culte, també van sofrir els actes de destrucció:

“han desaparecido todos excepto, capa morada, dos negras, dos dalmaticas id. dos roquetes muy usados, lo mismo dos albas, unos manteles y alguna otra pieza para adorno del altar mayor, que fue todo escondido, y tambien los incensarios con su naveta.”

Se'n remarcava els objectes de més valor que van desaparèixer:

“Un caliz de plata dorada, la cruz parroquial i aspersionario con su calderon (en el inventario lo mismo que la custodia, tambien perdida) constan de plata, y la vera cruz de hierro dorado; como artistico en dicho inventario hace constar el pie de la custodia.”

Arribats en aquest punt caldria recular cap a l'any 1921 per veure com estava estructurada l'església parroquial de Rodonyà en el seu interior, com estaven situats els seus altars i a qui estaven dedicats. En total hi havia nou altars, quatre per banda i l'altar major. Els veurem a continuació:

-Altar de Sant Joan Baptista: construït l'any 1871, en fusta daurada i pintada. La imatge de Sant Joan era de fusta pintada i estava situat al centre de l'altar en un petit cambril. Sota del sant hi havia dos sagraris, un per a l'exposició solemne. Dalt de tot hi havia la imatge de Sant Antoni de Pàdua i a cada costat, per sota del nivell del sant patró, les imatges de Sant Pere i de Sant Pau. S'esmentava que era d'estil renaixement.

-Altar del Santíssim i del Sant Crist: tenia una imatge del Sant Crist de fusta, amb la Mare de Déu dels Dolors situada al peu de la creu. També era catalogat d'estil renaixement.

-Altar del Sagrat Cor de Jesús: era de fusta pintada i daurada, amb la imatge del Sagrat Cor, a més a més de les de Sant Lluís Gonçaga i de Santa Teresa de Jesús.

-Altar de la Mare de Déu del Remei: com tots els altres, d'estil renaixement i de fusta. L'única imatge —de fusta— era la de la Mare de Déu amb el Nen Jesús als braços.

-Altar de la Immaculada: de fusta, d'estil renaixement, amb la imatge de la Mare de Déu amb vestit de seda blanca, brodada en or, i mantell blau, també de seda blanca. Al costat hi havia les imatges de fusta de Sant Josep amb el Nen Jesús als braços i la de l'Àngel de la Guarda.

□ Interior de l'església durant la guerra (ADB)

-Altar de Sant Isidre: tenia la imatge del sant de fusta i uns relleus explicant el miracle del sant.

-Altar de Sant Miquel: de fusta pintada; el rector el considerava el més pobre de tots els altars. Tenia les imatges de Sant Miquel lluitant amb Satanàs i les de Sant Sebastià i de Sant Roc. Aquesta última era datada del 1609.

-Altar de la Mare de Déu del Carme: hi havia un retaule significant el foc del purgatori, la imatge de la Mare de Déu vestida amb roba i mantell del color carmelità. Dalt de la cornisa hi havia l'escut del senyor feudal de Rodonyà. Era d'estil barroc.

-Altar de la Mare de Déu del Roser: d'estil barroc; tenia les imatges de la Mare de Déu amb el Nen Jesús, de Sant Antoni Abat i de Santa Magdalena.

Com a objectes d'art rellevants s'esmentava la creu processional, el peu de la custòdia i una Mare de Déu asseguda. Naturalment, a banda d'aquest patrimoni hi havia tot l'altre mobiliari, així com també els objectes i indumentària del culte. Tres eren les relíquies que es conservaven: la Veracreu, una de Sant Sebastià i una tercera d'una amalgama ben curiosa que transcrivim per no modificar-ne el sentit:

“particula de piedra de la casa de la Virgen —en Loreto—, de S. José Esposo de Maria, de S. Juan Bautista, de leño del altar de S. Pedro Apostol, del velo en que fué envuelto el cuerpo de S. Pablo Apostol, de S. Antonio de Padua, de huesos de S. Roque y de S. Isidro Agrícola.”

Després de veure el patrimoni que fou destruït continuem amb els qüestionaris per veure com l'església va ser confiscada i utilitzada per a:

“... reuniones generales y para almacen del sindicato de «rabassaires»”.

Segurament per això l'enrajolat del terra va sofrir desperfectes, com també el cor, l'escala del campanar i la teulada —per no haver-se'n arreglat les goteres—. També hi hagué novetats al campanar que n'afectaren la imatge externa: es va destruir “*el templete cimborio*” per ubicar-hi el dipòsit de l'aigua. Els qüestionaris també pregunten sobre què va passar a la rectoria:

“Faltaban vidrios y cerraduras que se han reparado, fue vaciada y destinada para local de la C.N.T. por lo demas no ha sufrido desperfecto de importancia, algunas puertas fueron estropeadas, mueble particular alguno ha quedado.”

Del campanar se'n varen treure tres campanes, la mitjana i dues de petites. També fou confiscat un antic cementiri exhumat on s'hi van construir uns safareigs.

Del cementiri ja se'n van destruir les creus l'any 1932 i durant la guerra es va fer caure la paret que separava “*el terreno bendecido, del que no lo era*”. La capella del cementiri es deia que estava en bon estat, llevat de l'altar, del que només n'havia quedat la mesa.

L'arxiu parroquial també va sofrir les ires destructives:

“Todos los libros y documentos han desaparecido, menos los libros de partidas sacramentales (pero el de confirmaciones no aparece) y los testamentos y el libro de inventario.”

□ L'altar major l'any 1946 (ADB)

És evident que el culte públic, com a tot arreu, va ser suprimit. Tanmateix, a Rodonyà s'estableixen diferències respecte a d'altres parròquies estudiades en aquest article. El rector va romandre amagat al poble i va celebrar-hi missa. Així s'explica en un dels qüestionaris:

“El cura regente fue guardado ocultamente principalmente en dos casas y desde Setiembre de 1937, hasta la entrada de los Nacionales se celebró la santa Misa y se administró los sacramentos de Penitencia y Eucaristia a los de la casa y a algunos familiares.”

Finalitzada la guerra s'inicià, com a tot arreu, el procés de reconstrucció del temple. El rector Josep Tort presentava, el març de 1941, el plànol de l'altar major al bisbat per tal d'obtenir-ne l'aprovació, la qual li fou concedida després del vistiplau de la Junta Diocesana de Construcción y Reparación de Templos y Casas Rectorales. El projecte de l'altar major estava realitzat per l'escultor barceloní F. Carulla Ribera, i cal dir que tenia unes certes similituds amb el destruït l'any 1936. Probablement seria l'inici de la reconstrucció, o més ben dit nova construcció, dels altars de la església de Rodonyà. Fotografies del 1947 ens mostren diversos altars amb les seves respectives imatges. L'altar major va ser consagrat el 24 de juliol de 1953 pel bisbe Gregorio Modrego en la visita pastoral que hi va efectuar.

A part de la destrucció de l'interior de l'església, a Rodonyà, durant la guerra, es va construir el dipòsit de l'aigua municipal dalt del campanar, fet que va suposar la desaparició del seu cos superior. També en un terreny contigu a l'església —propietat de la parròquia—, que havia estat l'antic cementiri, s'hi van construir uns rentadors. Totes aquestes obres foren conseqüència de la portada de l'aigua potable al poble. El desembre de 1941 es reunien l'arxiprest del Vendrell, Josep Duran Margarit, en representació del bisbe; el rector; l'alcalde, Aleix Jané Tusquellas; el jutge, Josep Galofré Batlle; el cap local de la Falange, Tomàs Rovira Mestre, i el regidor Jaume Fernández Puig per tractar de solucionar els canvis que s'introduïren en propietats de l'església durant el període revolucionari. Els acords que se signaren estipulaven que, abans d'un any, l'ajuntament trauria el dipòsit del campanar al fer les obres de distribució urbana de l'aigua que tenia projectada. Si finalitzat el període no s'hagués complert l'acord, durant els tres mesos següents caldria enllestir una nova concòrdia i, en un període màxim i definitiu de tres mesos, concloure les obres. L'ajuntament s'obligava per altra part a tancar el terreny de l'antic cementiri on foren construïts els safareigs públics, posant-n'hi un de petit amb aigua corrent pública o tornant a construir el dipòsit gran que recollia les aigües de les teulades de l'església.

És evident que el tema del dipòsit no es resolgué: ara, seixanta anys després, se'n torna a parlar. En la visita pastoral esmentada, l'any 1953, el bisbe es felicitava que s'hagués trobat una solució satisfactòria i desitjava que el projecte aprovat s'executés amb diligència.

5. SANT BARTOMEU DE MONTFERRI

La parròquia de Sant Bartomeu de Montferri l'any 1921 tenia 408 habitants, 289 dels quals eren ànimes de comunió.³⁹ L'any 1867 la parròquia de Montferri va ser modificada: en va ser separada definitivament “la vicaria natural independiente” de Rodonyà,⁴⁰ que es constituïa en parròquia, i per torna li fou annexionada Vilardida, que se sostreïa de la de Vila-rodona.⁴¹ L'any referit de 1921 hi havia 71 cases aglomerades i 25 de disseminades. En tota la parròquia no hi havia cap persona que no fos catòlica. Aquesta afirmació defineix i caracteritza la parròquia de Montferri, sobretot en relació a algunes de les parròquies veïnes. El rector semblava content amb l'actitud dels seus fidels per la notable participació, per exemple, en la comunió diària i dominical. No li calia que recomanés prudència als nens, si de més grans marxaven del poble, en afiliar-se en societats no catòliques. Primerament perquè “...los niños en general se quedan siempre en el pueblo hasta que mueren...” i segon perquè a Montferri totes les societats eren catòliques. Quant a problemes de moralitat hem de reconèixer que eren lleus. Només indicava el treball dominical en determinades èpoques de l'any i la murmuració. Aquesta era, segons el rector,⁴² fruit de l'acció política dels cacics, dels quals no en tenia una concepció gaire positiva:

“...esos hombres funestos para los pueblos llamados «caciques» los cuales solo intentan dividir-los para sus fines políticos fomentando el odio de unos contra otros y de ahí las murmuraciones y enemistades...”

Donarem una ullada a les “societats” catòliques de Montferri de l'any 1921. En primer lloc les exclusivament religioses: una confraria i dues associacions. La confraria era la del Sant Rosari, fundada l'any 1617. Les associacions eren les de l'Apostolat de l'Oració, que funcionava des del 1898; la de les Filles de Maria, i la de Sant Lluís Gonçaga, que s'havien implantat a Montferri durant l'època del bisbe Enric Reig Casanova (1914-1920). La societat de finalitats no religioses però emmarcada en la doctrina social de l'Església era el Sindicat Agrícola Catòlic de Montferri, amb els estatuts aprovats l'any 1918 pel bisbe Reig.

Aquesta és, d'alguna manera, una petita radiografia de la parròquia de Montferri a l'inici de la tercera dècada del segle XX. Lamentablement no he pogut localitzar els qüestionaris de la guerra relatius a la parròquia de Montferri, ens els quals —si és que es van contestar— trobaríem detallades les interessants respostes que en d'altres parròquies podem referenciar. Antoni Gavaldà⁴³ ens ha aportat informació relativa a com sacsejà la

³⁹ ADB. Elenc. Vol. 21. Terrassa i Vendrell.

⁴⁰ Masllorç també va dependre de la parròquia de Montferri.

⁴¹ He tractat recentment aquest aspecte a *Calíu, revista de Vila-rodona*. Núm. 41, Fira 1998. L'article porta el títol: “La segregació de Vilardida de la Parròquia de Vila-rodona”.

⁴² El rector era Francesc de P. Serra i Boix, natural de Vic, de 46 anys.

⁴³ A. GAVALDÀ, *op. cit.*, pàgs. 107-108.

revolució els béns de l'Església. La parroquial fou saquejada el 22 de juliol i es féu una foguera a fora. N'eren sospitoses persones desconegudes junt amb veïns de Vila-rodona, que coaccionaren veïns de Montferri, obligant-los a participar-hi. També ens indica com el primer comitè revolucionari va salvar la vida al rector quan elements forasters pretenien assassinar-lo. Pel que sembla —així ens ho han contat oralment—, patrulles procedents de Barcelona i Vilafranca cremaren la capella de Vilaridada. Allí es trobaren amb un grup de Vila-rodona que havia anat a saquejar el mas de la Magina. Junts es dirigiren a Montferri amb la voluntat de cremar l'església parroquial. El comitè local va impedir que es prenguéssin foc a l'església, però tot el parament interior fou tret a fora, on es féu foguera. El rector encara no havia marxat i, davant la pretensió de les patrulles forasteres de llevar-li la vida, el comitè local també s'hi oposà. Sembla que la intervenció del mestre Enric Sancho fou decisiva. Més endavant el varen acompanyar a Salomó, on va agafar el tren cap a Barcelona, i així es pogué lliurar d'una mort segura.

Com a document de postguerra es conserva una carta del rector de la parròquia de Sant Bartomeu, Ramon Saburit, dirigida al bisbe Gregorio Modrego Casaus, datada el 7 de juliol de 1943, que ens aporta una petita pinzellada de la revolució i sobretot de la postguerra. Del temps de la guerra, que el temple parroquial va ser “...parcialmente destruido por las patrullas de Vilarrodona”. I, de la postguerra, l'estat de la restauració de l'església i la vida parroquial. El rector valorava molt positivament l'esforç dels feligresos, que havien fet aportacions econòmiques per valor de 49.000 pessetes per a l'església, que havien permès la seva total restauració i fins i tot la reposició del vestuari i dels objectes litúrgics. Aquesta valoració quedava potenciada al relacionar-la amb els habitants del poble —286— i en el fet que no tingués ni cap botiga ni cap artesà. El rector de Montferri, per definir la vida parroquial d'aquells primers anys de postguerra, utilitzava la paraula oasi, que naturalment implica la percepció d'excepció en el territori que l'envolta. Segons ell tot el poble complia amb el precepte pasqual, llevat de “*seis hombres anormales*”. A missa dominical hi anava un 95 per cent de la població. L'home realment tenia els diumenges ben ocupats: tres misses amb els corresponents sermons, una hora de catecisme, al qual anaven tots els nens de dos a catorze anys, “*circulo de estudios*” per a mitja dotzena de joves, funció solemne a la tarda amb l'església plena i més tard cinema a l'escola per a tot el poble.

Pel dia de la Festa Major culminaven la restauració amb la benedicció de dues imatges de Sant Bartomeu: una de pedra a la façana i una de pasta de paper per a portar-la en processó. El rector, en la carta esmentada, s'acomiadava del bisbe resant pels seu encerts en el govern de la diòcesi, tot contraposant sacerdoci amb catalanitat:

“...tantas cosas como hay para arreglar en este Obispado y una de las primeras el espíritu ambicioso-comerciante de muchos sacerdotes catalanes que antes que sacerdotes son catalanes y por tanto judios «en ragé».”

Com també ens han informat, aquest rector combregava amb el règim franquista d'una manera total.

□ L'altar major de Montferri, d'estil barroc, fou destruït durant la guerra (F. Blasi Vallespinosa. Clixé procedent de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

□ Interior de la capella de Vilardida. Tot va ser fusta per a la foguera (F. Blasi Vallespinosa. Clixé procedent de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

Pel que sembla, a l'església de Montferri va caldre refer-ne tot el parament d'altars, imatges i objectes litúrgics. Com hem vist, tot va ser cremat durant els primers dies de la revolució, el juliol de 1936.

Veurem tot seguit quina era l'estructuració interna de l'església parroquial l'any 1921, la qual poc devia haver variat el 1936:

-Altar Major: situat al centre de la part est de la nau principal; era barroc, de fusta, amb les imatges de Sant Bartomeu, Sant Antoni de Pàdua, amb dos àngels, Sant Josep i Sant Pau. Totes eren de fusta.

-Altar del Sagrat Cor: al centre de la nau secundària, "*estilo bizantino*", era de fusta, amb la imatge del Sagrat Cor de fusta.

-Altar de la Mare de Déu dels Dolors: situat a la part nord de l'església; era barroc. Tenia la imatge de Jesús crucificat i de la Mare de Déu dels Dolors, vestida de roba. També hi havia les imatges de Sant Joan i de Maria Magdalena, a més d'uns relleus que representaven escenes de la Passió. Totes les imatges eren de fusta.

- Altar de la Immaculada Concepció: estava ubicat al costat del presbiteri a la part de l'evangeli. Era de fusta. Hi havia la imatge de fusta de la Mare de Déu, vestida de roba, i les de Sant Lluís i Santa Teresa de Jesús de "*carton madera*".

- Altar de Sant Sebastià: estava a la part nord de l'església i era de fusta. Era d'estil renaixement. Tenia les imatges de Sant Sebastià, de Sant Cristòfol i de Sant Roc. A més a més hi havia unes pintures que representaven Santa Cristina, els Sants Cosme i Damià, els Sants Abdó i Senén, Santa Madrona, Santa Eulàlia i un sant del qual s'ignorava l'advocació. Segons l'escriptura de contracte de construcció de l'altar que es conservava a l'arxiu parroquial, datava de 1635.

-Altar de la Mare de Déu del Remei: posat a la part nord de l'església, era de fusta i d'estil gòtic. La imatge de la Mare de Déu era de fusta. A cada banda hi havia tres quadres pintats a l'oli qualificats de "*antiquíssimos*" i de "*preciosos*". Els quadres representaven l'adoració dels Reis, la nativitat de Jesús, l'Anunciació, la Resurrecció, l'Ascensió i la mort de la Mare de Déu.

-Altar de Sant Isidre: ubicat a la part sud de l'església. Era d'estil renaixement. A més de la imatge de Sant Isidre hi havia les de Sant Marc i de Sant Joan Evangelista, que eren de fusta. Dalt de tot hi havia una pintura que representava l'apòstol Tomàs, i a la part inferior n'hi havia tres que representaven escenes de la vida de Sant Isidre.

-Altar de la Mare de Déu del Roser: estava situat a la banda sud i era també de fusta. La imatge de la Mare de Déu era de fusta però anava vestida. A més a més de la imatge hi havia molts quadres pintats a l'oli que representaven diverses escenes de la vida de la Mare de Déu, de Jesús i d'alguns sants: la visita a la seva cosina Isabel, la coronació de la Mare de Déu, l'anunciació, el naixement de Jesús, la presentació al temple, l'adoració dels Reis, Jesús al temple, Sant Domènec, l'enterrament de Jesús... Sota hi havia una imatge de la Mare de Déu ajaguda, de fusta, amb vestuari de roba.

□ Fragments del retaule de l'altar major de Vilardida, destruït el juliol del 1936 (F. Blasi Vallespinosa. Clixé procedent de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

A banda dels altars cal pensar en altre mobiliari com bancs, cadires i confessoriaris; l'harmònim; el baptisteri —amb un quadre representant el bateig de Jesús—, i amb tots els objectes del culte, de roba o de metall. També hi estan relacionades altres imatges: una de Sant Bartomeu, una de Sant Antoni, una de la Mare de Déu i dues del Nen Jesús.

Hem dit en iniciar la descripció de la parròquia de Montferri que l'any 1867 li fou afegida l'ermita de Vilardida. Per tant també en farem una descripció dels seus cinc altars:

-Altar Major: dedicat a la Mare de Déu, era d'estil renaixement. La imatge de la patrona era de fusta, però anava vestida de roba. En aquest altar hi havia diversos quadres que representaven a Jesús en la creu, la seva coronació, la vinguda de l'Esperit Sant, l'oració a l'hort de Getsemaní, la resurrecció, el naixement, la caiguda de Jesús, la coronació de la Mare de Déu, la visita a la seva cosina Isabel i la presentació de Jesús al temple. Al cambril hi havia un quadre que representava la troballa de la Mare de Déu que era venerada a l'ermita.

-Altar de Sant Jacint i de Sant Magí: situada a la part nord, tenia les imatges dels sants esmentats pintades. Dalt de tot hi havia una espècie de medalló on hi estava pintada Santa Teresa.

-Altar de Sant Roc: ubicat a la part nord, era d'estil renaixement. A més de la imatge del sant de fusta hi havia diverses pintures: la de Jesús crucificat, de Sant Francesc d'Asís, un bisbe, Tobies i l'àngel, un sant ermità, l'anunciació i dos sants més.

-Altar de Sant Francesc Xavier: a la part sud, tenia la imatge del sant pintada.

-Altar de les ànimes del purgatori: també situat a la part sud, la seva iconografia estava pintada.

Tot aquest patrimoni de l'església de Vilardida també va ser destruït durant els primers dies de la revolució. Pel que hem vist, patrulles vingudes de fora cremaren la capella i el sostre s'esfondrà. En la reconstrucció de la postguerra s'utilitzà la fusta que havia estat donada pel constructor del pont de Vilardida.

6. SANTA MARIA DE SALOMÓ

Iniciarem l'estudi de la parròquia de Salomó esmentant, també, dades del 1921 per aproximar-nos a la seva realitat, quant a població i a vida parroquial. La població era de 787 habitants, 492 dels quals eren de comunió. El rector d'aquell any, Joan Fontanilles Borràs, fill de Bonastre i de 55 anys, manifestava que *"en esta parroquia todos quieren ser católicos, pero existen que no cumplen la obligación de católicos"*. Aquest incompliment vindria donat, segons el rector, per no assistir a les misses dominicals i per treballar en diumenge. Costum o vici, segons el clergat, que com hem vist practicaven a tot arreu bastants pagesos, sobretot en les èpoques de l'any que la feina del camp apressava.

Dels qüestionaris del bisbat de Barcelona que inquirien sobre els fets de la guerra a les parròquies, només n'hem localitzat un, el qual, a més a més, està contestat amb brevetat. Per tant no ens dona massa informació, ni objectiva ni subjectiva, del que succeí. La primera pregunta en la qual es demanava si abans de la revolució s'havia produït alguna situació violenta contra l'església era contestada així:

□ El Sant Crist de Salomó i el retaule, cremats el 24 de juliol de 1936 (M. Gausachs. Clixé procedent de l'Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

□ El nou Sant Crist de Salomó (ADB)

“Por los datos recogidos se que en el año 1934 con motivo de la visita del Sr. Obispo hubo algunos desmanes y obstrucción por parte de los elementos extremistas bien que conducidos por elementos forasteros.”

A si existiren actuacions revolucionàries immediates a la guerra, la seva relació amb l'Església i si es van formar llistes negres, es contestava:

“No me consta que existiera lista alguna pero fueron encarceladas unas 40 personas de derechas, 12 de las cuales estuvieron un año en Tarragona.”

Suposem que aquestes persones foren empresonades després de l'aixecament militar del juliol del 1936. L'actitud del poble, quina va ser?:

“Elementos forasteros fueron los autores del incendio de la Iglesia Parroquial y profanación de imagenes acompañados de algunos elementos de la población. Se salvó el párroco, por bien que fué asesinado en Vilafranca después de pedir informes a los dirigentes de Salomó.”

Fem un parèntesi per veure què diu Mn. Sanabre de la mort del rector Martí Francàs Escaler, el qual havia nascut l'any 1886 a Avinyó:

“Después de mil peripecias por los bosques de aquellas comarcas, desde su huída de Salomó, se entregó al Comité de Almunia, que después de detenerle le traspasó al Comité de Vilafranca del Panadés, y en esta población fué asesinado, en cuyo Cementerio se le dió sepultura; todo esto sucedió a últimos de julio de 1936; sus restos mortales fueron trasladados a Salomó el 7 de julio de 1940.”⁴⁴

Referent a l'església, se'n diu que va ser cremada i que no es va salvar res del culte, i que, com a molts llocs, va servir com a magatzem. La rectoria va ser destruïda i de l'arxiu parroquial no se'n va salvar cap document. De tot el destruït se'n destaca com a més valuós la imatge del Sant Crist, de coneguda devoció, i uns retaules pintats de l'escola de Viladomat. Els danys soferts, el valor dels béns destruïts, eren xifrats en 500.000 pessetes, xifra considerable per a l'època. Joan Bernades i Torné ens relata així la desaparició del Sant Crist:

“El 24 de juliol la Imatge era públicament cremada en l'actual camp de futbol, i hom calà foc a la capella, la qual, amb tot, no quedà pas totalment destruïda. [...] ..ja que, incomprensiblement, el resistiren quasi totes les teles dels quadres situats per sobre de la cornisa i la gran Cena de sobre l'arcada d'entrada. [...] En canvi el retaule barroc i tots els altres quadres desaparagueren del tot.”⁴⁵

⁴⁴ SANABRE I SANROMÀ, Josep: *Martirologio de la Iglesia en la Diócesis de Barcelona durante la persecución religiosa, 1936-1939*. Barcelona, 1943. Pàg. 275.

⁴⁵ BERNADAS I TORNÉ, Joan: “El Crist de Salomó: Tradició i història”, dins *El Ball del Sant Crist de Salomó*. El Médol. Tarragona, 1991.

□ L'església parroquial de Salomó després de la guerra (ADB)

Arribats en aquest punt hauríem de fer una visió retrospectiva cap a l'any 1921 per veure com estava estructurat l'interior de l'església de Salomó. Hi havia nou altars, quatre per banda i el major. Aquest darrer estava dedicat a l'Assumpció de la Mare de Déu i era de fusta.

L'altar del Santíssim tenia la imatge del Sagrat Cor de fusta. El de Sant Isidre també, i a més a més tenia les imatges de Sant Antoni de Pàdua i de Sant Domènec. L'altar de la Divina Pastora era de fusta i d'estil renaixement. Sembla que la imatge era pintada. També hi havia la de Santa Margarida. L'altar de la Mare de Déu dels Dolors també el classificaven com a renaixement. Les imatges de la Mare de Déu dels Dolors i de l'Assumpció de la Verge eren de fusta. Un altre altar era el de la Puríssima Concepció amb la imatge de fusta, que anava acompanyada de les de Sant Antoni Abat i de Santa Llúcia. L'altar de Sant Josep també tenia la imatge de fusta, la qual tenia la companyia de Sant Sebastià. En l'altar del Roser, a banda de la imatge de fusta de la Mare de Déu, hi havia les de Sant Magí i de Sant Roc. Finalment, trobem l'altar del Sant Crist, que el rector qualificava com a renaixentista, amb la imatge de fusta.

A banda d'altre mobiliari i d'objectes per al culte, destacaria la col·lecció de relíquies que es conservaven a la parròquia de Salomó. En total eren onze, l'autenticitat de les quals se'ns apareix més que dubtosa, sobretot pensant a quins sants es creia pertanyien: Sant Josep, Sant Sebastià, Sant Pere, Sant Pau, Sant Isidoro, Sant Ramon Nonat, Sant Francesc d'Assís, Sant Domènec, Sant Isidre, Sant Antoni de Pàdua i Santa Margarida.

L'efecte del canvi de règim havia produït una reacció "*buena y esperanzada*". Amb tot, segons el rector complien amb els "deures" religiosos un 75% de la població. El control de la participació en el culte la trobem especificada l'any 1944 en una carta⁴⁶ que detalla el resultat del compliment pasqual que practicava gairebé el 80% de la població, amb un grau més elevat per part de les dones que dels homes.

El procés de reconstrucció de l'església parroquial s'inicià ben aviat i podem dir que el mes d'octubre ja havien finalitzat les obres de la fàbrica.⁴⁷ En el procés de reconstrucció del temple cal posar-hi la figura d'un personatge salomonenc: Joan Creus Cañellas, industrial de coneguda militància dretana que es lliurà de la mort durant la repressió del 1936. Així ho trobem escrit:⁴⁸

⁴⁶ Carta al bisbat. 26.9.1944. ADB. Parròquies que foren del bisbat de Barcelona. Parròquia de Salomó.

⁴⁷ *Acción parroquial. Suplemento a las hojas parroquiales*. Santa Maria de Salomó, 1 d'octubre de 1943. Llegim en un article d'aquest núm.: "*Pero otros corazones, estos honorables y repletos de amor, reconstruyeron en poco tiempo lo destruido y pocos meses después de ser liberada la villa por las gloriosas tropas del Ejército Nacional, el día 10 de Octubre de 1939, era una realidad el deseo popular: la reconstrucción del templo.*"

⁴⁸ *Acción Parroquial. Suplemento a las hojas parroquiales*. Año 1, nº 10. Santa Maria de Salomó. 1 d'octubre de 1943.

□ L'altar major segons fotografia dels anys 40 (ADB)

“El Sr. Juan Creus junto con otros conciudadanos de derecha eren el blanco del odio marxista que se había adueñado de Salomó. Rencores antiguos, rencillas políticas, envidias de prosperidad, eran los acusadores que pedían a voz en grito la vida del amigo y benefactor. Pero Dios velaba por él y providencialmente escapóse de las manos del comité revolucionario cuando traído desde Valencia a Salomó era inminente su muerte. [...] El amigo, ayudado por el que regía entonces la parroquia Rdo. Marcial Martínez, y contando con el apoyo decidido y desinteresado de todo el pueblo, emprendió, en agradecimiento, la reconstrucción material del templo y todos los años solemniza la fecha de su libertad con grandes fiestas.”

Creus, no cal dir-ho, fou un home del règim franquista. A través de la lectura d'*Acción Parroquial*, fulls editats a la parròquia de Santa Maria de Salomó a partir del 1943, hom pot comprovar i reafirmar la total concomitància del règim franquista amb l'Església.⁴⁹ En el cas de Salomó, probablement hi hauríem d'introduir la persona de Joan Creus per completar un triangle perfecte. El fet que una data, molt significativa per a ell, esdevingués una festa de la parròquia i del poble ens ho testifica.⁵⁰ El dia 10 d'octubre, dia que aconseguí fer-se escàpol, Creus patrocinava una festa,⁵¹ la primera de les quals —1939— serví per mostrar les obres de reconstrucció de l'església. La del 1943 es desenvolupà de la següent manera: arribada del governador civil, rebut sota els acords de l'himne nacional, per les autoritats, la família Creus i els vint-i-dos vells objectes de la festa de la vellesa. Missa cantada amb orquestra i sermó amb predicador. A la sortida, descobriment de la làpida “10 Octubre” que donava nom al nou passeig del poble. Després, inauguració de la fàbrica de Joan Creus, on tingué lloc l'homenatge a la vellesa amb parlaments del representant de “la Caixa”,⁵² de l'exrector de Salomó Marçal Martínez, del rector del moment i, naturalment, del governador. Seguidament, un dinar en una nau de la fàbrica pagat pel mateix Creus, que reuní a quatre-centes persones. A la tarda continuaven amb altres activitats lúdiques.

⁴⁹ Una mostra n'és, per exemple, el ressò que es fa de la festa de la *liberación* del 1943. La festa del 19 de gener començà amb una cercavila amb capsgrossos —cedits per Joan Creus— i banda de música, que “*fuieron al Ayuntamiento en busca de Autoridades y Jerarquías para acompañarles a la Iglesia, donde se celebró una Misa cantada en acción de gracias.*” Després de l'ofici van anar a la “*Cruz de los Caídos*” on el rector va fer un petit sermó i resà un parenostre per a “*todos aquellos que cayeron durante la guerra*”. Després de depositar-hi una corona “*el Jefe de Falange nombró a los Caídos de Salomó, dando los gritos de ritual a los que todo el pueblo contestó con gran entusiasmo*”. La història continuava a la sala del Sindicat amb paraules de l'alcalde, rectors, repartiment de premis d'un concurs de pessebres i repartiment d'ajudes a famílies necessitades del poble. L'acte acabà “*interpretándose el Himno Nacional y dando los gritos de rigor el Jefe de Falange*”. *Acción Parroquial. Suplemento a las hojas parroquiales. Año 1, nº 2. Santa Maria de Salomó.*

⁵⁰ Aquesta commemoració es va convertir en una festa major petita, que se celebrà durant molts anys.

⁵¹ “*La fiesta es todos los años patrocinada por el amigo Juan Creus Cañellas como recuerdo y agradecimiento a Dios por haberle librado el día 10 de Octubre de 1936 del famoso Comité salomonense que le había condenado a muerte.*” *Acción Parroquial. Suplemento a las hojas parroquiales. Año 1, nº 1. Santa Maria de Salomó. 1 d'octubre de 1943.*

⁵² Els homenatges a la vellesa eren unes activitats de postguerra promogudes per aquesta entitat a molts pobles.

Retornem a l'octubre de 1939, per veure com el rector, Marçal Martínez,⁵³ obtenia l'autorització del bisbat —sol·licitada el mes d'agost— per a la construcció d'una nova rectoria i de dos altars. Aquest procés continuaria durant anys. Per exemple, l'any 1954 va construir-se l'altar de la Puríssima, amb motiu de l'Any Marià, que fou consagrat junt amb l'altar major pel canonge de la catedral barcelonina Gabriel Solà.

7. REFLEXIONS FINALS

En aquest recorregut que hem fet en el temps per les parròquies, aleshores les més ponentines del bisbat de Barcelona,⁵⁴ podem fer diverses observacions de caire genèric. La primera hem de situar-la a les parròquies més muntanyenques, com ara l'Albà, Selma i el Montmell. En totes elles hem pogut veure el procés de despoblament dels nuclis originals de muntanya i el seu trasllat a terres més baixes i planeres, que arrossegà les respectives seus parroquials. A l'Albà aquest progressiu abandonament d'un poblament secular i la implantació d'hàbitat i d'església parroquial en un territori més domesticable ja s'havia produït a finals del segle XIX. Per tant, era aigua passada. A Selma i al Montmell, és un procés que evoluciona progressivament amb certa celeritat en les primeres dècades del segle: a Selma culmina abans de la guerra i a l'església ja no hi ha culte. Al Montmell, la guerra civil sentència a mort l'església parroquial, que ja no servirà més per oficiar les poques misses que encara s'hi deien. El pas de Selma cap al Pla de Manlleu o de Sant Miquel del Montmell cap a la Juncosa era ja una realitat, que va comportar l'abandonament i la renúncia a la reconstrucció de les esglésies titulars.

Veiem també com el rector del Montmell, un cop instaurada la república, no se'n fia ni un pèl de l'ajuntament i dels seus veïns. Ho he pogut comprovar també a Masllorç. Posats en el temps de la revolució, veurem com cap església no es va lliurar de la fúria destructiva, ni les més endinsades cap a muntanya —Sant Marc, per exemple— i en el foc incendiari es va perdre un patrimoni no només religiós sinó artístic i documental. De tots els sacerdots que regien aquestes sis parròquies, només el de Salomó va perdre la vida. El de Montferri va ser salvat en últim extrem pel mateix comitè davant d'elements forasters que pretenien assassinar-lo.⁵⁵ Els altres varen poder-se fer escàpols. A Rodonyà el rector va restar-hi amagat durant tota la guerra i fins i tot va celebrar-hi missa en privat i d'amagat. Alguna cosa semblant va succeir a la Juncosa, on durant part de la guerra hi visqué un sacerdot fill del poble, que també clandestinament hi celebrà missa. La destrucció de les imatges, mobiliari i objectes del culte de les esglésies en els primers dies de la revolució tingué en cada lloc uns determinats protagonistes. Sempre els personatges determinants

⁵³ Recordem que aquest rector l'hem trobat a l'Albà i a Vila-rodona.

⁵⁴ Vila-rodona, estudiada en el número anterior, configurava la punta més a l'oest de tot el bisbat barceloní.

⁵⁵ GAVALDÀ, Antoni: *Op. cit.*, pàg 108.

són de fora el poble. Només en el cas de Montferri i del Montmell se n'indica la procedència: de Vila-rodona en el primer cas i del Vendrell en el segon. En quatre casos es va obligar la gent del poble a fer la feina. Com podem suposar, alguns la devien fer molt a contracor i en canvi "... algunos trabajaban de gusto al sacar todas las cosas de la Iglesia". En el cas de Salomó veiem com els "elementos forasteros" anaven acompanyats per gent del poble. A l'Albà les esquerres ho presencien passivament.

Els rectors, quan, sota del règim franquista, donen la seva opinió en referència al canvi d'actituds de la població, escriuen respostes contraposades. El de l'Albà manifestava que el canvi era excel·lent i el de Salomó que s'havia produït una reacció "buena y esperanzada". Per contra els del Montmell i de Rodonyà matisaven molt el canvi. "Muchos izuierdistas se encuentran vencidos pero no convencidos", com es deia a la Juncosa. A Rodonyà, referint-se a la gent d'esquerres, puntualitzava: "que han perdido y que deben estar quietos, y no les han salido bien las promesas que les habian hecho." Quant a l'aspecte religiós, en general augmentà l'assistència a les misses i als actes litúrgics. També l'índex de blasfèmies va baixar, en part pel control repressiu que s'exercí. Potser ni caldria dir-ho, però la concomitància entre clergat i règim franquista se'ns mostra molt accentuada. L'exemple més explícit de la documentació consultada de les parròquies estudiades, el trobem a Salomó on, al seu propi full parroquial, els escrits d'exaltació política a Franco i al "Movimiento" es mesclen i s'encadenen constantment amb els religiosos. Cal tenir present que la victòria franquista va donar a l'Església una seguretat i una tranquil·litat com feia molts anys no podia gaudir. Amb la fuetada encara encesa de més de 2.000 religiosos assassinats⁵⁶ a Catalunya, i la destrucció total o parcial de la majoria de temples, l'Església es lliurà, sense gairebé excepcions, al nou règim. Pocs homes d'Església reflexionaren sobre el perquè del virulent anticlericalisme que la revolució portà adherida. En aquest sentit caldria remarcar-ne la reflexió crítica del canonge Cardó, fill de Valls.⁵⁷

De totes maneres, cal dir que les respostes als qüestionaris sobre la repercussió de la revolució i la guerra a les parròquies estudiades semblen donades amb objectivitat descriptiva i sense un ànim declarat de revenja. Per exemple, en cap cas no hi surten noms dels possibles autors de la destrucció dels temples. El clergat de la postguerra està enfeinat en la reconstrucció de les esglésies i en la restauració i potenciació de tot l'entramat d'actes de culte. S'aboca també en el control i vigilància de l'acompliment de preceptes, sagraments i manaments per part de la seva feligresa. Simbòlicament i com a exemple de la seva mentalitat, podríem dir que torna a tenir com a problemes de moralitat, en els seus feligresos, la blasfèmia, el treball dels diumenges, el ball, les relacions entre nois i noies, la nocturnitat, etc., tal i com l'any 1921 relacionaven els seus antecessors; ara, però, amb molt més poder per "combatre" tals vicis.

⁵⁶ SOLÉ I SABATÉ, J.M. - VILARROYA I FONT, J.: *La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989. Pàg. 179.

⁵⁷ CARDÓ, Carles: *El gran refús*. Editorial Claret. Barcelona, 1994.

L'Església, tant abans com després de la guerra, funciona d'una manera molt jerarquitzada. Els rectors per tot han de demanar permís. A vegades per coses que són de pur tràmit, que són constants, anuals. És d'alguna manera el simbolisme de submissió en l'escala de poders jeràrquics. Han de demanar permís per fer obres, per binar o trinar (celebrar 2 o 3 misses els dies de festa), per als predicadors d'una santa missió, per beneir qualsevol imatge, altar, o altre element del culte...; fins i tot —ja ho hem vist— per anar en bicicleta.

Si fem una anàlisi de les preguntes i respostes relacionades en els respectius “elencs” contestats a primers de 1921, en les quals es pretén fer una detallada radiografia de cada parròquia de la diòcesi barcelonina, veurem com la pretensió rau en conèixer la condició de la parròquia, el seu patrimoni —església, rectoria, capelles, hort, rendes, cementiri—, el personal —rector i/o vicari—, l'administració dels sagraments, els actes de culte, les devocions, els convents de religiosos/es, la moralitat, les escoles, el catecisme, les obres socials, les organitzacions religioses —confraries i associacions—, etc. En cap cas, en cap pregunta no s'hi endevina interès per la condició i situació social dels feligresos i per les necessitats que alguns d'ells puguin tenir. Des de la seva talaia, on està segura de posseir tota la veritat i de tenir tota la raó, l'Església es mostra allunyada de la realitat del carrer, de les necessitats bàsiques de les famílies i de la societat. En tot cas, entén el benestar —tan relatiu com vulgueu dels habitants de Selma— com a origen de vicis com el joc:

*“En cuanto al juego creo disminuirá muchísimo el día que haya la baja de los jornales y la baja de las mercancías, ya que en esta parroquia el ganar demasiado nos ha traído el juego.”*⁵⁸

A l'època republicana, emergeix la desconfiança amb els poders públics, començant pels locals. La clerecia continua amb una idea simplista: ells són els pastors d'un ramat d'ovelles, una bona part de les quals van pel mal camí. Sap, però, que moltes d'elles han tallat els lligams que hi mantenien i s'han abocat a d'altres pastors, que els planten cara i que no s'avenen a raons. La desconfiança que esmentava la trobem reflectida clarament a Masarbonès, indret de la parròquia de Masllorenç veïna de les de Rodonyà i Montferri, on el rector l'any 1935 tenia fitxades totes les famílies per tal de portar el control de la seva religiositat, dels diaris que llegien, i anotacions de la militància politicoindustrial dels personatges més destacats.⁵⁹ Tal vegada en aquesta inconnexió amb capes importants de la societat, mantinguda des de la trona dels qui creien que el seu era l'únic camí vàlid, podríem trobar-hi algun dels elements que propiciaren l'anticlericalisme exacerbant. Segur, però, que n'hi ha molts d'altres. L'anàlisi global d'aquest període resulta, certament, molt complexa.

⁵⁸ ADB. Elenc. Volum 22. Foli 204.

⁵⁹ ADB. Parròquies que foren del bisbat de Barcelona. Parròquia de Masllorenç.